

Лекція 2

Тема 4. Основи техніки і тактики туризму.

- 1. Техніка туризму: визначення та класифікація**
- 2. Особливості застосування туристської техніки в рекреаційних і спортивних походах**
- 3. Тактика туризму: визначення та класифікація**

1. Техніка туризму: визначення та класифікація

Що ми розуміємо під визначенням «техніка туризму»? Техніко-тактична підготовка туристів – одне з найважливіших доданків туристської діяльності. Що розуміємо під поняттям туристської техніки, володіння, які види туристської техніки необхідне ефективного і безаварійного подолання маршруту походу чи дистанцій туристських змагань? Техніка туризму – багатогранне поняття. У найпростішому визначенні – *це сукупність технічних прийомів і коштів, що використовуються розв'язання туристських завдань.* У цьому стосовно рекреаційному (оздоровчому, розважального, пізнавального) туризму характерними завданнями є: подолання найпростіших природних перешкод маршрутах походу - й дистанціях змагань, організація польового табору відпочинку та гарячого харчування для групи туристів; безпомилкове орієнтування на місцевості. Стосовно спортивному туризму характерними завданнями, крім перелічених вище, є: подолання класифікованих ділянок маршруту різної категорії труднощі (зокрема організація страховки), ефективне життєзабезпечення туристів у різних умовах довкілля. Рішення даних завдань власне і жадає від учасників туристських заходів володіння певним обсягом туристської техніки. Рівень володіння різноманітної туристської технікою, серед інших якостей, свідчить про рівень професіоналізму туристів. Техніка туризму різноманітна і ознайомлення з ній варто розпочинати з її класифікації. Класифікація, звісно ж, допоможе нам систематизувати знання про досліджуваному розділі предмета, у разі – знання техніку туризму.

Як (за якими підставах) прийнято класифікувати техніку туризму? Розглянемо три найважливіші на наш погляд підстави для класифікації техніки туризму. *По-перше*, ця мета (*призначення*) застосовуваної туристської техніки. Зрозуміло, прийоми і кошти, застосовувані в туристських походах і дистанціях змагань специфічні стосовно вирішуваним завданням. Наприклад, технічні прийоми і кошти, застосовувані для орієнтування на маршруті, відмінні від прийомів і коштів організації страховки при переправі через гірську річку. У першому випадку туристи використовують прийоми орієнтування по небесним світилам, визначення точки стояння зворотної засечкой, руху від читанням картки

тощо. Як коштів орієнтування на місцевості служать топографічна карта, компас, прилад системи глобального позиціонування GPS тощо. буд. У другий випадок як прийому страхівки туристів на переправі використовується самостраховка туристів рухається по горизонтальним бильцях. Як коштів страхівки на переправі використовують основну мотузку, індивідуальну страховочную систему, вус самостраховки з карабіном тощо. Отже, за призначенням, техніку туризму прийнято класифікувати ми такі різновиду.

- техніка пересування природним перешкодам (техніка подолання природних перешкод);

- техніка страхівки;
- техніка бивачних робіт;
- техніка орієнтування на місцевості;
- техніка пошуково-рятувальних робіт.

Зазначимо далі, що техніка туризму досить специфічна і ворожість до видів туризму. Наведемо приклад із галузі водного і лижного туризму. Техніка пересування маршруту водного походу - й лижного походу, очевидно, буде різної (різняться як технічні прийоми, і засобів пересування). При ідентичності низки прийомів і коштів орієнтування на місцевості, техніка орієнтування у водному і лижному поході як і має свої особливості. У водному поході коло орієнтирів багато в чому обмежений прибережній (видимої з судна) зоною. Загальна лінія руху (ріка) є очевидно і першому плані виступає визначення свого місцезнаходження річці у кожний час, місцезнаходження природних перешкод (порогів, обмілин тощо.), траса ефективного подолання природних перешкод. У зв'язку з цим у водному туризмі основа техніки орієнтування – рух щодо перебігу річки з читанням карта народження і опознаванням видимих з річки орієнтирів. Як коштів орієнтування (крім звичайній топографічної карти) туристи використовують специфічне засіб – туристську лоцію. Лоція – це *керівництво для плавання на гребних судах за визначеною річці з докладним описом її навігаційних особливостей (складних ділянок течії річки з докладним зазначенням характеру берегів; орієнтирів річці; перешкод у руслі річки й способів подолання)*. У лижному туризмі, навпаки, лінія маршруту на місцевості часто вже не очевидна. Туристи використовують сув'язь прийомів і коштів орієнтування, доступний набір істотних орієнтирів місцевості для точного руху маршрутом. Специфічні для аналізованих видів туризму й інші «техніки» (страхівки, бивачних і пошуково-рятувальних робіт). Отже, *по-друге*, виходячи з виду туризму ми можемо підрозділити техніку туризму ми такі різновиду:

- техніка водного туризму;

- техніка пішохідного туризму;
- техніка лижного туризму;
- техніка велосипедного туризму й т. буд.

І, нарешті, *по-третє*, будь-яку туристську техніку ми сміливо можемо розділити на чи два різновиди виходячи з числа суб'єктів (туристів), які його використовують:

- техніка індивідуальна
- техніка групова (командна).

Надалі у нашій курсі ми окремо розглянемо теоретичні і практичні основи всіх різновидів туристської техніки різного призначення. Причому увагу сконцентруємо на індивідуальній приватизації та груповій техніці піших і лижних походів. Тому давати докладні пояснення всім зазначеним видам техніки туризму у даній лекції втрачає сенс. Зазначимо лише особливості і обсяг застосування туристської техніки в рекреаційно-оздоровчих і спортивних походах.

2. Особливості застосування туристської техніки в рекреаційних і спортивних походах

Насамперед, відзначимо, що у будь-яких по метою і змістом походах техніка пошуково-рятувальних робіт застосовується в разі потреби (у разі аварії на маршруті) чи ролі елемента навчання на маршруті. Зрозуміло, ймовірність використання техніки на спортивному туризмі (як у виді спорту з підвищеним ризиком) вище, ніж у туризмі рекреаційному. Інші різновиду «технік» за призначенням застосовуються завжди, як і рекреаційних, і у спортивних походах.

Яка специфіка застосування техніки орієнтування в рекреаційних і спортивних походах? Сама техніка орієнтування на місцевості (за змістом використовуваних прийомів, застосовуваним засобам орієнтування) навряд чи істотно різна освіта у рекреаційних і спортивних походах (див. як і матеріали лекції «Основи техніки орієнтування на місцевості»). Дане твердження (не підтвержене якими або дослідженнями) ми створюємо у тому, які самі завдання орієнтування (визначення точки стояння, визначення напрямки руху, і спрямування заданому напрямі) ідентичні у різних за змістом походах. Інша річ, що складність орієнтування в рекреаційних і спортивних походах щодо одного й тому самому вигляді туризму може різнитися. Вочевидь, наприклад, що орієнтування на частопосещаемом рекреаційному маршруті загалом простіше, ніж орієнтування на щодо унікальному маршруті спортивного походу. Понад те, складність орієнтування на маршруті спортивного походу становить, серед інших ознак, основу їхнього класифікації за категоріями складності. Тобто рішення з

визначенню складність орієнтування загалом зростає зі підвищенням категорії складності спортивного походу. Така закономірність диктується характером району походу – що стоїть категорія складності походу, тим менше щільність населення районі походу; рідше мережу простих для читання і рух орієнтирів (населених пунктів, доріг, просік, залізниць та ін.), вірогідніша можливість застосування техніки орієнтування в несприятливих погодні умови. Навпаки, рівень складності орієнтування на маршрутах рекреаційних походів прагнуть мінімізувати, навіщо, зокрема, розробляють і прокладають *маркіровані* траси маршрутів (зазначені на місцевості траси руху). У результаті, вища складність орієнтування у спортивних походах визначає цілому більшу різноманітність і обсяг застосування що використовуються орієнтування прийомів, чому це властиво рекреаційним походам.

Яка специфіка застосування техніки бівачних робіт у рекреаційних і спортивних походах? Ті ж міркування, що і стосовно приводу орієнтування на місцевості, ми можемо висловити стосовно техніці бівачних робіт. З одного боку, техніка бівачних робіт, як і в багатоденному рекреаційному поході, і у спортивному поході використовується протягом усього маршруту. Інша річ, що відсотковий вміст і обсяг яка у спортивних і рекреаційних походах техніки бівачних робіт, зазвичай, різняться. Складність життєзабезпечення туристів у спортивних походах, загалом, значно вища, ніж у походах рекреаційних (що, крім іншого, визначається навмисним ускладненням характеру маршруту на спортивному туризмі). Відповідно й *набір застосовуваних спортивному туризмі прийомів і коштів організації нічлігу в польових умовах, приготування гарячого харчування* значно ширше, ніж у рекреаційному туризмі. Наприклад, окремі застосовувані на спортивному поході способи організації нічлігу в екстремальних умовах середовища (нічліг у снігових печерах і сніжних хатинах, нічліг в лижному поході в шатрової наметі з ветрозащитної сніжної стінкою, у тимчасових укриттях тощо.) рідко використовують у оздоровчому туризмі. Навпаки, в рекреаційному поході туристам створюються найбільш комфортні умови для польового нічлігу (а про нічлігу у спеціальних приміщеннях). Місця нічлігів на відвідуваних рекреаційних маршрутах спеціальним чином обладнуються: заздалегідь готуються майданчики для установки наметів, туристи використовують заготовлені дрова, використовують щодо комфортні типи наметів тощо.

Яка специфіка застосування техніки подолання природних перешкод і страховки в рекреаційних і спортивних походах? Техніка подолання природних перешкод і страховки може застосовуватися на маршрутах рекреаційних походів (на противагу спортивним походам) в обмежений обсяг і тільки в разі потреби. У рекреаційному поході взагалі переносити завдання долати будь-які класифіковані

природні перешкоди, проте маршрут може їх, тим щонайменше, включати (наприклад, маршрут рекреаційно-пізнавального екологічного походу із єдиною метою ознайомлення з екосистемами боліт; маршрут рекреаційного (пригодницького) походу гірську місцевість тощо.). Якщо рекреаційному походу доводиться застосовувати техніку пересування природним перешкодам і техніку страхівки, то зазвичай воно охоплює використання найпростіших за змістом (легкодоступних до швидшого навчання) індивідуальних прийомів і коштів. Навпаки, подолання природних перешкод маршруті є основним змістом спортивних походів. Відповідно на маршрутах спортивних походів техніка руху із природничих перешкодам і страхівки застосовують у всіх їх різноманітті та у відповідність із конкретними класифікованими ділянками маршруту.

З вищевикладених особливостей застосування туристської техніки у різних за програмними цілями і національним завданням походах треба ще одне суттєва відмінність між рекреаційними і спортивними походами. У рекреаційних походах найчастіше досить, щоб добре технічно підготовленим був лише керівник групи (гид-проводник, інструктор). Інші учасники набувають початкові навички та вміння у техніці туризму у процесі подолання маршруту і це факт ні зашкодити їхньої безпечності (рівень ризику на маршруті рекреаційного походу може бути зведений до допустимому мінімуму з допомогою грамотної підготовки маршруту, плану походу, добору спорядження та інших організаційних заходів). Навпаки, все, без винятку, учасники (Не тільки керівник) спортивних походів повинен мати базового рівня технічної підготовки достатній реалізації походу заявленої категорії складності. Отже, учасники рекреаційної і спортивної туристської діяльності кардинально різняться і до технічною відсталістю та тактичної підготовці, які ми розглядати на спеціальних заняттях.

3. Тактика туризму: визначення та класифікація

Що ми розуміємо під визначенням «тактика туризму»? У спорті тактику визначають, як мистецтво ведення спортивної боротьби. За аналогією у туризмі тактику як і можна з'ясувати, як мистецтво проведення ходів і змагань. Але ми дамо більш інформативне визначення тактики туризму. У туризмі під визначенням «тактика» усвідомимо вибір оптимальних технічних засобів, способів їх використання коштів і дій для ефективного й екологічно безпечного досягнення поставленої мети і рішення необхідних завдань. Як (як) з найменшими матеріальними, фізичними, психічними витратами осягнути мету походу, подолати маршрут чи виконати завдання змагань? Це і основне питання туристської тактики, рішення якого передбачає розв'язання цілої низки окремих тактичних завдань.

Як класифікувати тактику туризму? Часто у спеціальній літературі поняття тактики нерозривно пов'язують із поняттям туристської техніки і паралельно ведуть промову про рішення техніко-тактичних завдань. Справді туристська тактика часто втілюється як *вибору підхожих технічних прийомів і технічних засобів* із тих, якими володіють туристи на вирішення конкретної ситуаційною завдання. Відповідно, що більше освоєних технічних прийомів і коштів, то більше вписувалося простір тактичних рішень. І навпаки, якщо турист володіє одним-єдиним прийомом на вирішення даного завдання, казати про будь-якої тактиці годі й говорити. У відповідність до класифікацією туристської техніки ми можемо уявити й класифікацію тактики:

- тактика страховки;
- тактика подолання природних перешкод;
- тактика бівачних робіт тощо.

Проте розуміння тактики, як вибору оптимальної техніки на вирішення конкретних завдань й гарантована відповідна її класифікація є надто вузьким і передає дійсного значення тактики у туризмі. Насправді поняття «тактика» треба використовувати всім аспектам організації та проведення ходів і змагань. Хіба оптимізація етапу підготовки байдужа задля досягнення цілей туристського заходи? Приміром, визначення головних рекреаційних і пізнавальних об'єктів із числа присутніх у цьому районі; розробка нитки маршруту, що дозволяє найкраще виконати пізнавальні завдання походу, відпочити на вибраних рекреаційних об'єктах – це, безсумнівно, тактичні завдання підготовчого періоду до здійснення оздоровчого походу. Тоді ми можемо розділити тактику туризму виходячи з періоду прийняття тактичних рішень на:

- тактику організації ходів і змагань;
- тактику їх проведення.

Крім вищезгаданої класифікації, у тактиці туризму розрізняють тактику *індивідуальну і групову*. Індивідуальна тактика залежить від оптимізації рішення *особистих* ситуаційних і загальнотуристських завдань як-от: вибір особистого спорядження, розподіл сил на денному переході, вибір способу подолання тієї чи іншої перешкоди, визначення часу затрачуваного до сну тощо. Групова (командна) тактика, відповідно спрямовано ефективне рішення різноманітних загальнокомандних завдань, притаманних підготовчого і похідного періоду.

Які тактичні завдання вирішують туристи під час підготовки до туристському походу? У організаційний період тактика залежить від

розробці *оптимального плану* походу. У цьому характерними тактичними завданнями для підготовки рекреаційного походу є такі.

- Вибір цільових рекреаційних і пізнавальних об'єктів; визначення протяжності маршруту і тривалості походу.

- Вибір оптимальної тактичної схеми маршруту (кільцевої, лінійної, комбінованої).

- Визначення місць організації біваків.

- Розробка графіка походу, включаючи визначення протяжності денних переходів, кількості й визначити місця днювань, полуденок, термінів проведення екскурсій, і розважальних змагань.

- Вибір оптимального варіанта матеріально-технічного забезпечення і комплектування групи.

- Вибір похідного режиму руху, нагрузочного режиму.

- Вибір режиму похідного харчування і оптимального раціону харчування.

Всі перелічені питання тактики передпохідного періоду обговорювалися нами у темі «організація походу».

Пояснимо лише, що вік, фізичні можливості (рівень тренуваності), туристський досвід учасників мають обов'язково до розрахунку при тактичному плануванні оздоровчого походу – визначенні тривалості походу - й його протяжності, типу біваків (намети, сільські «готелю», мотелі тощо.), виборі тактичної схеми маршруту тощо.

Які тактичні завдання вирішують туристи під час проведення туристського походу? До тактичних питань, що розв'язуються у період здійснення походу, можемо сміливо віднести перелічені вище питання вибору техніки на вирішення конкретних ситуаційних завдань.

- Вибір техніки подолання природних перешкод.

- Вибір технічних прийомів і коштів орієнтування на місцевості.

- Вибір техніки біваку.

- Вибір техніки страховки.

Крім, того, до тактичних рішенням під час проведення походу віднесемо всі, уточнюючі, які змінюють намічений план походу. До їх числа ставляться, наприклад, зміни у запланованому часовому режимі руху; коригування графіка походу, нагрузочного режиму походу - й ін. Дані зміни можуть знадобитися або через невдалих тактичних рішень на підготовчий період, або внаслідок

непередбачених обставин (наприклад, внаслідок погіршення погодних умов, захворювання учасника тощо.). До тактиці похідного періоду віднесемо й уміння прийняти правильне рішення, у нестандартній (аварійній) ситуації.

Які критерії, якими можна будувати висновки про правильності обраної техніки і тактики? Зазначимо, що, невірні техніко-тактичні рішення на підготовчий і похідний періоди можуть у кращому разі знизити ефективність походу, призвести до неповного досягнення цілей рекреації, викликати негативні емоції учасників (наприклад, унаслідок їх перевтоми). У разі, невірні рішення може бути причиною травм і захворювань учасників (реалізація суб'єктивного чинника ризику). Зазначимо два визначальних критерію для вибору оптимальної туристської техніки і тактики. *По-перше*, це ефективність рішення головних та ситуаційних цілей і завдань туристського заходу (наприклад, мети відпочинку і оздоровлення учасників рекреаційного походу). *По-друге*, це безпеку учасників походу - й змагань.

Література

1. Аркин Я., Вариксоо А., Захаров, П., Тяте Я. Гірський туризм. Спорядження. Техніка. Тактика. – Таллінна: Вид-во Эестираамат. – 1980. – 328с.

2. Бардин К.В. Абетка туризму. Посібник для керівників туристських без походів у школі. М., 1973.

3. Лукоянов П.І. Зимові спортивні походи. – М.: ФиС, 1988. – 191с.

4. Туризм й спортивну орієнтування / Підручник для інститутів власності та технікумів фізкабінет іческой культури. -Авт.-сост, В.І. Ганопольський. М:ФиС, 1987. -240с.

5. Федотов Ю.Н., Востоков И.Е. Спортивно-оздоровительний туризм: Підручник/ Підобщ. Ред. Ю.Н. Федотова. – М.: Радянський спорт, 2002. – 364с.